

meening moeilijk maakt, daar hij, als Multatuli, als Wagner, tot „die persoonlijkheden behoort over welke het onmogelijk is in woorden van tamme waardeering te spreken,” zooals Jan Veth indertijd heeft geschreven. Men moet met hem „*va banque*” spelen, men moet zich vóór of tégen dit werk verklaren; en waar ik accepteeren of verwerpen moet, daar schaar ik mij zonder aarzeling aan de zijde van Meunier.

Want Böcklin was een hoogmoedige; wij hebben slechts dit zelfportret te bezien, om ons hiervan te overtuigen. Sterk, vitaal, zelfverzekerd zijn deze breede, ietwat intellectuele gelaatstrekken, die te weinig de verborgen diepten van een eigen, waarachtig zieleleven suggereeren; en ik voel in dezen kop, die eer nog een literair dan een schilderkunstig talent zou doen vermoeden, te zeer het element van zichzelf-forceeren, dat ook op sommige portretten van Tchaikowsky b.v. zoo sterk naar voren treedt. Ook in het werk voelt men dezelfde hoogmoedige levenshouding; Böcklin miste ten eenenmale den deemoed der overgave, de gave der argeloosheid, de genade van den stillen en verwonderden eerbied. Hij is de bewuste en sterke, de sterk-willende, die door wilskrachtige overtuiging de natuur overwint.... doch dan blijkt iedere triomf een Pyrrhus-overwinning te zijn. Want waar Böcklin zijn eigen krachten overschatte, daar geldt dit niet eene overschatting van technisch kunnen, doch een algeheele overmoedige geestesstaat. Zijn technische prestaties zijn daarentegen juist zeer groot, zijn scheppingsdrang enorm, zijn adaptatie- en assimilatie-vermogen verbluffend. Maar eerste vereischte van een kunstwerk is en blijft: het innerlijk-doorleefde, het moge dan verder zijn objectief of subjectief, grandioos of intiem, nuchter of phantastisch, speelsch of gepassioneerd. En het gemis aan dit innerlijk doorleefde wordt bij Böcklin te smartelijk beseft dan dat zijn andere en groote kwaliteiten hem kunnen redden.

Men kan Böcklin ook positiever beschouwen, als een positieve en fenomenale reactie tegen het materialisme, het realisme, het impressionisme en het plein-air schilderen van zijn tijd; en door zijn machtiger kunnen stijgt hij als representatieve figuur zeker verre uit boven Max Klinger of Anselm Feuerbach en mogen wij ongetwijfeld zeggen, dat de Deutsche „*Sehnsucht*” naar romantiek, idealisme en symbolisme zich met een grootsch élan in hem heeft uitgevierd. Doch vergelijken wij hem met de ietwat raadselachtige en veel suggestiever figuur van Hans von Marées, dan realiseeren wij opnieuw het tekort in Böcklin en voelen wij deze reactie als zijnde te uitsluitend reactionair. De oneindig ontvankelijker Hans von Marées was ook in zekeren zin reactionair, ook hij greep terug naar het verleden; doch hij zocht tevens eene verzoening met het heden, hij zocht, vergeefs misschien, naar eene synthese tusschen het romantisch classicisme en het impressionisme, en al mogen wij hem geen Deutsche